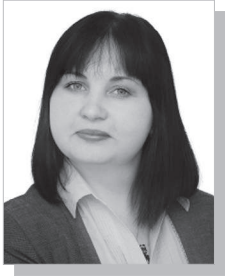

ВІДТВОРЕННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ

RESOURCE POTENTIAL'S REPRODUCTION OF THE REGION'S ECONOMY'S AGRARIAN SECTOR

Ольга ВИШНЕВСЬКА,
доктор економічних наук,
Миколаївський державний
аграрний університет

Olga VYSHNEVS'KA,
PhD Economics,
Mykolayiv State
Agrarian University

Ольга ЛІТВАК,
Миколаївський державний
аграрний університет

Olga LITVAK,
Mykolayiv State
Agrarian University

Економічна система України за рівнем ресурсного потенціалу посідає дев'яте місце у світі, що характеризується сукупністю природних і створених людиною можливостей у розвитку національної економіки. Історичні тенденції та орієнтири на нарощування виробничих потужностей призвели до обмеження можливостей подальшого кількісного зростання і потребують орієнтації економіки на інноваційно-інвестиційний розвиток. Актуальними залишаються питання щодо використання ресурсного потенціалу, екологізації виробництва, зниження негативного впливу на природні ресурси. Загальний індекс природоємності вітчизняного валового внутрішнього продукту становить більше 10 одиниць, індекс шкідливості – більше 15 одиниць, що порівняно з іншими країнами перевищує середньосвітове значення в 10 разів. Високим залишається рівень енергоємності створеної продукції галузі, який перевищує середньосвітове значення в 17 разів, водоємність – у 4 рази.

Актуальність проблеми зумовлена не тільки тенденцією поглиблення значних структурно-динамічних змін у використанні ресурсного потенціалу, але й галузевими особливостями національної економіки. Майже 40% бюджетного фінансування аграрного сектора економіки, або понад 4 млрд. гривень, припадає на програми підтримки сільськогосподарських виробників, що сконцентровано переважно у двох напрямках – бюджетна тваринницька дотація і фінансова підтримка виробників продукції рослинництва шляхом дотування на одиницю площі, а також здешевлення кредитів. Такий перерозподіл (відповідно до затвердженої Державної цільової програми розвитку українського села в період до 2015 року) не дозволяє вирішувати соціальні й екологічні питання, концентрувати зусилля товаровиробників з метою збереження ресурсного потенціалу.

Зважаючи на актуальність зазначеної проблеми, постає необхідність розробки комплексного підходу щодо відтворення ресурсного потенціалу, забезпечення зростання соціально-економічного розвитку села й сільських територій, сталого розвитку аграрного сектора економіки на інвестиційно-інноваційній основі з урахуванням впливу природно-ресурсного потенціалу окремих регіонів країни.

Метою дослідження є опрацювання теоретичних і практичних аспектів

щодо відтворення ресурсного потенціалу аграрного сектора, забезпечення біо-соціо-еколого-економічної ефективності використання ресурсного потенціалу з урахуванням регіональних особливостей. Нами розглядається асиміляційний потенціал окремої сільської території, тобто здатність природних ландшафтів і ресурсів до самовідновлення, як один із чинників впливу на формування можливостей щодо відтворення ресурсного потенціалу.

Важливою складовою реалізації комплексного підходу в оптимізації ресурсозабезпечення аграрного сектора є досягнення дієвості у використанні окремих видів природних ресурсів і обмеження у навантаженні, яке призводить до мінімізації можливості активізації асиміляційного потенціалу природних систем сільської території. Оптимальне ресурсозабезпечення аграрного сектора повинно ґрунтуватися на спроможності природних систем нейтралізувати негативний вплив результатів використання у виробничому процесі й поновити якісні компоненти природного середовища.

Асиміляційний потенціал аграрного сектора є основою ресурсозбереження й відновлення природних ресурсів, забезпечення ефективності його використання з економічної та екологічної точки зору, впливу на сталий розвиток системи (регіону, галузі, підприємства).

Відхилення рівня самоочищення природних ландшафтів характеризує потенційно різні можливості щодо відновлення природних особливостей ґрунту і його використання у виробничому процесі через віддачу вкладених коштів, відображає елемент екологічного стану окремого регіону країни. Реалізація можливостей щодо активізації асиміляційного потенціалу аграрного сектора пов'язана

з галузевою структурою і природно-кліматичними особливостями регіону.

Опрацювання літературних джерел і проведені нами дослідження дозволяють стверджувати, що найменші потенційні можливості з огляду на низький рівень самоочищення природних ландшафтів мають Херсонська, Запорізька, Донецька й Дніпропетровська області. Галузева структура регіональної економіки вказаних областей історично зорієнтована на ті галузі промисловості, які здійснюють значний негативний вплив на екологічну ситуацію. Найвищі потенційні можливості

У статті розглянуто питання сутності та складових ресурсного потенціалу підприємств аграрного сектора з урахуванням регіональних особливостей. Обґрунтовано вплив асиміляційного потенціалу на ефективність використання і відтворення ресурсного потенціалу. Представлено індикатори ресурсозбереження аграрного сектора економіки регіону.

The essence issue and components of the enterprises' resource potential of the agricultural sector inclusive of a regional perspective are observed in the article. It is grounded the influence of carrying capacity on the efficiency of reproduction and use of the resource potential. It is presented the conservation of resources indicators of the agricultural sector in the region.

Таблиця. Індикатори ресурсозбереження аграрного сектора економіки регіону*

*Авторська розробка з використанням матеріалів [2]

Показники	Сутність показників
Економічні	Економічне зростання через оцінку регіонального валового продукту на душу населення, рівня споживчих витрат і заощаджень населення Питома вага створення валової доданої вартості у галузі Рівень продуктивності праці в галузі Рівень середньої заробітної плати в галузі Рівень податкових надходжень від галузі Рівень енергоємності в галузі Рівень матеріалоємності в галузі Рівень ресурсоємності в галузі Рівень капітальних вкладень у реалізацію ресурсозберігаючих заходів у галузі Структура, джерела і обсяги фінансування ресурсозберігаючих заходів, фінансово-економічний механізм здійснення ресурсозберігаючої діяльності Кількість і динаміка зміни в інноваційно активних підприємствах галузі
Екологічні	Обсяги споживання чистої води, показники збереження якості, постачання водних ресурсів і захисні заходи Рівень впровадження заходів щодо збереження біологічного різноманіття Рівень екологічно безпечного використання біотехнологій Рівень використання природних ресурсів в обсягах, що не перевищує межі їхнього природного оновлення Рівень раціонального управління й навантаження на екосистеми Рівень шкідливих викидів, показники захисту від забруднення Показники раціонального використання земельних і водних ресурсів Рівень збереження й оновлення площ під лісом Рівень і динаміка капітальних вкладень у покращення і збереження навколишнього середовища
Соціальні	Зниження рівнів смертності на окремих сільських територіях Підвищення рівня народжуваності на окремих сільських територіях Рівень захисту й поліпшення здоров'я, умов праці та побуту сільського населення Рівень розвитку соціальної інфраструктури Рівень доступу населення до соціальних благ Рівень тривалості життя населення Рівень і динаміка захворюваності населення, у тому числі на хронічні захворювання
Біологічні	Рівень асиміляційного потенціалу природних ландшафтів Рівень і динаміка шкідливих викидів в атмосферу, водні ресурси Рівень негативного впливу на лісові ресурси Рівень забруднення просторових (земельних) ресурсів
Комбіновані	Платоспроможний попит населення Питома вага населення, яка мешкає на забруднених територіях Рівень виснаження ресурсів і витрат на охорону навколишнього середовища Питома вага природоохоронних витрат, у тому числі на здійснення заходів щодо ресурсозбереження, у валовій доданій вартості регіону, галузі Реалізація регіональних програм щодо ресурсозбереження Підвищення рівня соціальної відповідальності аграрного бізнесу Зростання чисельності суспільно активного населення щодо реалізації ресурсозберігаючої діяльності

в активізації асиміляційного потенціалу мають Івано-Франківська, Закарпатська, Полтавська й Сумська області. Подібний розподіл регіонів за рівнем асиміляційного впливу формує різні підходи до формування стратегії збереження і відтворення ресурсного потенціалу аграрного сектора та різний рівень капіталовкладень для практичної реалізації [1].

Результатом використання комплексного підходу щодо оптимізації ресурсозабезпечення є біо-соціо-еколого-економічна ефективність використання ресурсного потенціалу, тобто визначення комплексного впливу і активізації ресурсозберігаючої діяльності з метою підвищення результативності підприємств аграрного сектора, яка включає:

- ресурсозберігаючі характеристики сільськогосподарської продукції;
- вплив ресурсозбереження на довкілля й ефективність використання всіх видів ресурсів;
- вплив ресурсозбереження на організацію матеріально-технічного постачання, зниження рівня матеріаломісткості виробництв;
- забезпечення фінансової достатності та дієвості ресурсозберігаючої діяльності;
- вплив ресурсозбереження на розширення ринків збуту продукції підприємств, підвищення якісних характеристик і безпеки продуктів харчування;
- забезпечення якісних характеристик і нарощування виробничих потужностей щодо виробництва «органік»-продукції;
- підвищення рівня експортних можливостей аграрного сектора в умовах СОТ.

Організаційно реалізація комплексного підходу щодо оптимізації ресурсозабезпечення аграрного сектора пов'язана з необхідністю проведення певних заходів, а саме:

- збір, обробка й оцінка інформації щодо екологічного стану регіону, рівень ресурсозабезпечення;
- розрахунок показників оцінки ресурсозабезпечення підприємств, галузей, виробництв;
- комплексний аналіз процесів і явищ щодо формування ресурсозабезпечення, рівня ресурсозбереження окремих сільських територій;
- обґрунтування причинно-наслідкових зв'язків, виявлення проблемних питань щодо забезпечення біо-соціо-еколого-економічної ефективності;
- формування оперативних, поточних, стратегічних управлінських рішень щодо впровадження ресурсозберігаючих заходів;
- прогнозування зміни стану ресурсозберігаючих процесів і соціо-еколого-економічної ситуації в регіоні шляхом упровадження розроблених заходів;
- реалізація й контроль за виконанням ресурсозберігаючих заходів на державному, регіональному і локальному рівнях.

Контролюючу й регулюючу функції на регіональному рівні може виконувати окремий відділ при адміністраціях, який координує перспективний розвиток території. Індикаторами моніторингу стану ресурсозберігаючих процесів і біо-соціо-еколого-економічної ситуації в регіоні є система показників, наведених у таблиці.

Індикатори аналізуються в динаміці з урахуванням результатів впровадження ресурсозберігаючих заходів, здійснюється порівняльна оцінка з іншими галузями народного господарства, іншими регіонами.

Ефективність ресурсозбереження може бути представлена через еколого-економічні та соціально-економічні ефекти збереження одиниці ресурсу окремого виду, а саме [1]:

- усунення впливу економічних збитків на людину і природу під час виробництва (відтворення) ресурсу;
- усунення впливу економічних збитків на людину і природу під час транспортування і зберігання ресурсу;
- отримання ефекту замикаючих витрат;
- отримання зовнішньоекономічного ефекту;
- отримання ефекту потенціалу економічного зростання й синергетичного ефекту.

Сутність синергетичного ефекту полягає в узгодженій взаємодії частин цілого, яка в результаті призводить до їх колективної поведінки. У сфері ресурсозбереження синергетичний ефект відображено в тому, що в процесі реалізації комплексу заходів загальний

результат ресурсозбереження перевищує суму результатів упровадження окремих заходів, відбувається посилення підсумкового ефекту від впровадження заходів. Вказана властивість дозволяє досягнути більшого ефекту при однаковому рівні витрат на ресурсозбереження шляхом використання різних альтернативних варіантів практичного застосування.

Враховуючи актуальність проблеми, формування збалансованого ресурсного потенціалу аграрного сектора повинно базуватися на основі комплексного підходу з огляду на вплив природно-кліматичних особливостей регіону і асиміляційного фактора, який є основою для самовідновлення природних ландшафтів сільської території. Реалізація стратегій відновлення й збереження ресурсного потенціалу галузі повинна базуватися на можливості активізації заходів щодо екологізації виробництва з метою забезпечення самоочищення територій та зниження негативного впливу на екосистеми. Результатом екологізації в галузі є забезпечення економічних, соціальних і екологічних вигод для подальшого розвитку аграрного сектора і формування можливостей щодо забезпечення продовольчої безпеки країни, експортних можливостей з урахуванням вимог Світової організації торгівлі, сталого розвитку суб'єктів господарювання.

Підтвердженням актуальності питання є проголошення концепції розвитку світової спільноти на основі ресурсозбереження, яка включає управління ресурсами з позиції забезпечення тільки необхідних потреб (Demand Side Management), планування мінімальних витрат усіх видів природних ресурсів (Least Cost Planning), комплексне планування ресурсів шляхом оптимізації систематизованих і структурованих програм для впливу на попит на енергоносії (Integrated Resources Planning), а також глобальна концепція – Кіотський протокол.

Враховуючи зазначене, у країнах Європейського Союзу державна політика ресурсозбереження передбачає стимулювання реалізації ресурсозберігаючих проектів у сфері суспільного споживання як найбільш ефективний захід. Важливе значення під час обґрунтування і впровадження заходів щодо ресурсозбереження відводиться життєвому циклу суб'єкта, галузевим і територіальним особливостям.

Отже, реалізація стратегії відтворення й збереження ресурсного потенціалу аграрного сектора на регіональному рівні дасть можливість виконати основні засади державної політики щодо забезпечення якості й безпеки харчових продуктів, продовольчої сировини, а саме:

□ пріоритетність збереження і зміцнення здоров'я людини та визнання її права на якість і безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини;

□ створення гарантій безпеки для здоров'я людини під час виготовлення, ввезення, транспортування, зберігання, реалізації, використання, споживання, утилізації або знищення харчових продуктів і продовольчої сировини;

□ державний контроль і нагляд за їх виробництвом, переробкою, транспортуванням, зберіганням, реалізацією, використанням, утилізацією або знищенням, які забезпечують збереження довкілля;

□ ввезення в Україну, стимулювання впровадження нових безпечних науково обґрунтованих технологій виготовлення (обробки, переробки) харчових продуктів, продовольчої сировини й супутніх матеріалів, розробки й виробництва нових видів спеціальних та екологічно чистих харчових продуктів, продовольчої сировини і супутніх матеріалів;

□ підтримка контролю якості харчових продуктів з боку громадських організацій;

□ координація дій органів виконавчої влади при розробці й реалізації політики щодо забезпечення якості та безпеки харчових продуктів і продовольчої сировини;

□ встановлення відповідальності виробників, продавців (постачальників) харчових продуктів, продовольчої сировини й супутніх матеріалів за забезпечення їх якості та безпеки для здоров'я людини під час виготовлення, транспортування, зберігання та реалізації, а також за реалізацію цієї продукції у випадку невідповідності її стандартам (санітарним, ветеринарним і фітосанітарним нормам).

Представлені пріоритети відображають затверджені позиції Закону України «Про якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини», надають можливість забезпечити розширення експортних можливостей вітчизняного аграрного сектора і обмежити залежність від імпорту [1].

Саме тому важлива роль у реалізації напрямів державної політики, у тому числі щодо формування безпечної продовольчої безпеки, належить збереженню сукупного ресурсного потенціалу аграрного сектора, а національні пріоритети сталого екологічно безпечного, соціально і економічно обґрунтованого розвитку повинні реалізовуватися шляхом:

□ розробки й реалізації сукупності стратегій (економічної, екологічної та соціальної) розвитку суспільства у взаємозв'язку і взаємоузгодженості;

□ формування механізмів інтеграції екологічної компоненти у стратегію соціально-економічного розвитку;

□ створення системи збалансованого управління розвитком суспільства, що стимулюватиме охорону довкілля й відновлення його природних властивостей, забезпечить належне регулювання використання природних ресурсів і розвиток продуктивних сил держави;

□ врахування в процесі реалізації основних цілей сталого розвитку можливостей і потреб регіонів України, різних верств населення, національних меншин і етнічних груп, залучення громадськості для вироблення планів дій щодо охорони навколишнього природного середовища й активізації асиміляційного потенціалу регіонів країни з метою підвищення не тільки рівня економічних, але й екологічних вигод для суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вишневецька О.М. Ресурсний потенціал аграрного сектора економіки України: соціально-економічні та екологічні аспекти / О.М.Вишневецька: [монографія]. – Миколаїв, 2011. – 491 с.

2. Економіка природних ресурсів / А.Г.Мельник, І.М.Сотник, О.Ю.Чигрин. – Суми: Університетська книга, 2010. – 348 с.